

ПСИХОЛОГІЯ

УДК 159.923.2:159.922

DOI 10.24195/2414-4665-2023-4-6

Катерина Аккая,

аспірантка кафедри загальної психології,

Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна,

пл. Свободи, 4, м. Харків, Україна,

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-9561-7676>ПЕРЕГЛЯД ПРОФЕСІЙНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ ТА ПОЗИТИВНЕ
ФУНКЦІОНУВАННЯ ОСОБИСТОСТІ СТУДЕНТІВ: МЕДІАТОРНИЙ АНАЛІЗ

Стаття присвячена розгляду ролі перегляду професійної ідентичності в системі позитивного функціонування особистості студентів та виявленню посередників їх зв'язку. Метою роботи було дослідження наявності та специфіки медіаторного ефекту осмисленості життя, автентичності та суб'єктивного контролю у зв'язку між професійними сумнівами і гнучкістю прихильності професійної ідентичності студентів з однієї сторони та їхнім суб'єктивним благополуччям з іншої. Вибірку склали 213 студентів різних спеціальностей. Використовувалися психодіагностичні методики Оцінка статусів професійної ідентичності (VISA-19), Шкала задоволеності життям Е. Дінера, Шкала позитивних і негативних переживань (SPANE), Опитувальник сенсу життя MLQ, субшкали «Цілі в житті» та «Самоприйняття» Опитувальника психологічного благополуччя К. Ріфф, Шкала автентичності особистості (Wood et al., 2008) та Шкала почуття суб'єктивності (Taral et al., 2017). В результаті медіаторного аналізу було встановлено, що гнучкість прихильності є значущим (зворотнім) предиктором осмисленості ($\beta = -0,394$, $p < 0,000$, $R^2 = 0,155$), автентичності ($\beta = -0,319$, $p < 0,000$, $R^2 = 0,102$) та суб'єктивного контролю ($\beta = -0,293$, $p < 0,000$, $R^2 = 0,086$). Професійні сумніви також значущо прогнозують зменшення осмисленості ($\beta = -0,676$, $p < 0,000$, $R^2 = 0,457$), автентичності ($\beta = -0,521$, $p < 0,000$, $R^2 = 0,272$) та суб'єктивного контролю ($\beta = -0,494$, $p < 0,000$, $R^2 = 0,244$). Статистично значущим медіатором в рамках паралельного медіаторного аналізу моделі впливу гнучкості прихильності та моделі впливу професійних сумнівів на суб'єктивне благополуччя було визначено осмисленість життя (в обох випадках зворотний ефект: $-0,211$ при 95% CI $[-1,625; -0,695]$ та $-0,337$ при 95% CI $[-2,165; -0,940]$ відповідно). Зазначено, що пояснення незначущих результатів опосередкування для автентичності та суб'єктивного контролю потребують подальших досліджень.

Ключові слова: професійна ідентичність, позитивне (оптимальне) функціонування, гнучкість прихильності, перегляд ідентичності, суб'єктивне благополуччя, автентичність, осмисленість життя, суб'єктивний контроль.

Вступ та сучасний стан досліджуваної проблеми.

Поняття ідентичності в поле розгляду психології ввів Е. Еріксон, не залишивши чіткого його визначення. За Е. Еріксоном, ідентичність є внутрішньою безперервністю, тотожністю людини самій собі, а також усвідомлення своєї унікальності незалежно від соціальних ролей та деяка солідарність із установками, цінностями групи (Erikson, 1968). Дж. Марсія визначав ідентичність як его-структуру, відповідальну за організацію потреб, переконань, ідеалів та індивідуальної історії (Marcia, 1966). А. Ватерман визначає ідентичність як «відкритий» конструкт, розуміючи під цим, що його внутрішню природу неможливо описати, та визначення відбувається завдяки перелічуванню деяких індикаторів, список яких постійно змінюється та відкритий для модифікацій (Waterman, 1999). Однак він висловлює, на нашу думку, ключовий момент ідентичності: зміст ідентичності – в цілях, цінностях, переконаннях, які формуються під час кризи ідентичності та на основі яких людина визначає життєвий сенс і напрям.

Зазвичай ідентичність розглядають як цілісний феномен, виділяючи «домени» – тобто контекст,

в якому виявляється певна частина ідентичності, так, що гендерна, професійна та інші ідентичності виступають як частина «загальної» ідентичності, виділяються лише за змістом та розвиваються за однаковими закономірностями і мають спільну структуру.

Професійна ідентичність вважається доменом загальної ідентичності. Існують свідчення, що саме вона з усіх інших доменів є провідною в розвитку (Skorikov, Vondracek, 2011). Таким чином, ми визначаємо професійну ідентичність як провідну галузь (домен) ідентичності індивіда, зміст якої відображається в наборі певних цінностей, цілей, переконань, ролей, намірів цим виборам слідувати, що формується в результаті свідомо чи несвідомо зробленого вибору.

Зв'язок становлення професійної ідентичності як центральної складової загальної ідентичності та різних аспектів позитивного функціонування людини встановлено давно та не підлягає сумніву. Ввівши поняття ідентичності в психологію, Е. Еріксон пов'язував його саме з виконанням психосоціальних завдань, успішність чого визначала не тільки самопочуття людини, але і шанси на подальший успіх проходження вікових

криз. Професійна ідентичність при цьому розглядається і як предиктор, і як наслідок, і просто як корелят позитивного функціонування особистості.

Подальші дослідження показали різноманітні зв'язки між становленням ідентичності та психологічним (зокрема, суб'єктивним) благополуччям, показниками психосоціальної адаптації та «позитивними» рисами особистості. Так, стиль ідентичності (інформативний, нормативний та дифузний/унікаючий) вважається предиктором показників психологічного благополуччя – особистісного зростання, позитивних стосунків з іншими, цілей в житті (Vleioras, Bosma, 2005).

Як наслідок досягнення (становлення) професійної ідентичності вважають підвищення почуття направленості та сенсу життя, задоволеності життям, щастя та психологічного благополуччя (Hirschi, Herrmann, 2012; Skorikov, Vondracek, 2011).

Досягнення міцної та ясної професійної ідентичності сприяє психосоціальній адаптації, можливості приймати логічні та систематичні кар'єрні рішення, збільшенню самоефективності, пов'язаної з прийняттям рішень (Skorikov, Vondracek, 2011), підвищенню стресостійкості, впевненості у собі, задоволеності роботою, почуттю досягнень, здатності приймати рішення (за Fitzgerald, 2020).

Також як предиктори евдемонічного благополуччя та щастя показані процеси (виміри) ідентичності, такі як формування прихильності до ідентичності, її поглиблене дослідження та (як негативний предиктор) переосмислення цієї прихильності (Karaś, Ciecuch, 2018; Weisskirch, 2019).

Інтегративна модель є однією з найбільш популярних серед дослідників ідентичності в статусній парадигмі. Вона виводить чотири-процесну модель набуття ідентичності: 1) формування прихильності до вибору ідентичності; 2) ідентифікація з нею, що виражається у відчутті, що ця ідентичність «пасує» особистості, її особливостям, цілям, планам тощо; 3) дослідження себе та варіантів ідентичності перед прийняттям остаточного рішення, що також включає в себе певну активність з «тестування» цього вибору (розширене дослідження); 4) поглиблене дослідження вже обраного варіанту ідентичності – навігація в його тонкощах. Пізніше автори додають п'ятий вимір 5) нав'язливе дослідження – неадаптивна, повторювальна рефлексія, сумніви щодо можливих варіантів ідентичності та відмова від формування прихильності до одного з них (Luycx et al., 2008).

Трифакторна модель (Crocetti et al., 2008) багато в чому перехрещується з інтегративною моделлю. Автори висловили концепцію трьох вимірів ідентичності: 1) прихильність до вибору ідентичності: прийняття стійкого вибору та впевненість, яка виникає з цього вибору; 2) глибинне дослідження (пошук): рівень активного вивчення підлітками прийнятих зобов'язань, дослідження цих виборів, пошук інформації про них або обговорення з іншими людьми; 3) перегляд прихильності: бажання «скасувати» попередні зобов'язання та пошук нових, порівняння наяв-

них прихильностей з новими можливими, коли наявні вже не влаштовують підлітка.

В нашому дослідженні було залучено інтегральну модель до вивчення професійної ідентичності, уточнену в подальших дослідженнях (Porfeli et al., 2011). В ній вимір перегляду професійної ідентичності модифіковано і розділено на два пов'язаних, але різних: професійні сумніви та гнучкість прихильності. Професійні сумніви характеризуються сумнівами та стурбованістю щодо поточного вибору професії та професійного шляху, та значною частиною відображають концепцію нав'язливого дослідження, тоді як гнучкість прихильності полягає в активному розгляді інших кар'єрних шляхів та у визнанні і прийнятті того, що вибір кар'єри, професійні інтереси та цінності, або сама професія може змінюватися в майбутньому, і, скоріше, є відображенням перегляду прихильності. Професійні сумніви вважаються більш негативним явищем, що запобігає формуванню прихильності, тоді як гнучкість прихильності, головним чином, є процесом, що допомагає оновлювати ідентичність, коли вона перестає влаштовувати індивіда (Porfeli et al., 2011; Becht et al., 2019).

Не дивлячись на потенційно корисну роль перегляду ідентичності, цей процес, як і нав'язливе дослідження, вважається дезадаптивним та таким, що призводить до подальших проблем адаптації (Becht et al., 2019). Однак постає питання, яким чином ці процеси призводять до погіршення психологічного благополуччя?

Професійна ідентичність має різноманітні впливи на психологічне функціонування людини. З огляду на теоретичні розробки Е. Еріксона, було виділено найбільш згадувані функції ідентичності:

- «(а) надання структури для розуміння того, хто такий;
- (б) надання сенсу та напрямку через зобов'язання, цінності та цілі;
- (с) надання відчуття особистого контролю та вільної волі;
- (д) прагнення до послідовності, узгодженості та гармонії між цінностями, переконаннями та зобов'язаннями;
- (е) можливість визнати потенціал через почуття майбутнього, можливостей та альтернативного вибору» (Adams, Marshall, 1996, с. 433).

Перша функція («структура»), вважається, виражається через низькі рівні тривоги про «Я», що у свою чергу можна спостерігати через само-оцінку, само-прийняття, самосвідомість. Друга функція (цілі) виявляється через підвищення цілеспрямованості, самомотивації. Третя функція (контроль) пов'язана з локусом контролю, конформністю та сумлінністю, та вважається, що її сутність у наданні почуття контролю над собою та навколишнім середовищем. Четверта функція (гармонія) пов'язується з тим, що можна було б назвати автентичністю або конгруентністю, і в літературі описується, зокрема, через зв'язки з більш зрілими захисними механізмами, внутрішньою (на противагу зовнішній) мотивацією та загалом кращою

адаптивністю. Нарешті, п'ята функція (майбутнє) пов'язується з більшою орієнтованістю на майбутнє, вмінням бачити можливості, що воно надає, покращеними здібностями до планування кар'єри та кар'єрною рішучістю (Serafini, Adams, 2002).

Вірогідно, що перегляд ідентичності, зокрема, професійні сумніви, як те, що протистоїть формуванню міцної прихильності, будуть виконувати «обернені» функції – знижувати цілеспрямованість та осмисленість (цілі та майбутнє), самоприйняття та автентичність (структура та гармонія) та контроль (суб'єктивний контроль), і таким чином впливати на позитивне функціонування особистості.

Позитивне функціонування особистості є парасольковим поняттям. До нього відносять 1) певні характеристики особистості, що призводять до психологічного благополуччя (такі як риси повноцінно функціонуючої людини, ознаки самоактуалізації тощо – автономія, самоприйняття, автентичність, креативність і таке інше), та 2) психологічне благополуччя як задоволеність життям, перевага позитивних переживань тощо. Таким чином, можна виділити дві перспективи визначення цього терміну: позитивне функціонування як позитивні характеристики особистості та як наслідок їх роботи (суб'єктивне благополуччя).

Суб'єктивне благополуччя вважається одним із вимірів психологічного благополуччя та його найбільш загальним індикатором (Коробка, 2022). Засновник поняття «суб'єктивне благополуччя» Е. Дінер зазначає такі його структурні компоненти як задоволеність життям (когнітивний) та відносна наявність позитивних емоцій і відносна відсутність негативних (афективний компонент) (Diener et al., 1999). Його предикторами вважається різноманітний набір змінних, включаючи особистісні риси, соціально-демографічний статус, соціальні відносини, ситуативні події тощо.

Серед внутрішніх предикторів суб'єктивного благополуччя було знайдено екстраверсію, нейротизм, відкритість до досвіду, впевненість у собі, внутрішній локус контролю, високу самооцінку, оптимізм, довірливість, саморозуміння, залученість, відповідальність, зрозумілість (за Коробка, 2022), суб'єктивний контроль, автономію, життєві цілі (за Харитинський, 2022) тощо. Таким чином, серед особистісних предикторів суб'єктивного благополуччя (позитивного функціонування як наслідку) знаходять такі, що відносять до позитивних характеристик особистості.

Беручи до уваги всі ці складні взаємозв'язки між переглядом професійної ідентичності, ефектами становлення ідентичності та суб'єктивним благополуччям, доцільним вважається залучення медіаторного аналізу. Медіаторний аналіз є статистичною процедурою, яка застосовується для виявлення ефекту опосередкування впливу незалежної змінної на залежну через третю змінну і покликана виявити механізм цього впливу. Медіатором вважається певна змінна, якщо: 1) варіації в незалежній змінній спричиняють зміни медіатора, 2) варіації в медіаторній змінній

спричиняють зміни в залежній змінній, тобто незалежна змінна пояснює частину дисперсії медіатора, а медіатор – частину дисперсії залежної змінної (Zhao, Lynch, & Chen, 2010).

Осмисленість життя, самоприйняття, автентичність та суб'єктивний контроль, як вияви функцій ідентичності (і, зокрема, професійної ідентичності), згідно з теорією та представленим вище попереднім дослідженням пов'язані з ідентичністю причинно-наслідковим зв'язком, тобто остання спричиняє зміни в перших. Також осмисленість, самоприйняття, автентичність та суб'єктивний контроль, як було показано, є предикторами суб'єктивного благополуччя, тобто ці змінні здійснюють вплив на задоволеність життям та баланс афекту. І, нарешті, лонгітюдні дослідження показують, що психологічне благополуччя (зокрема, виміряне через симптоми депресії) є наслідком процесів перегляду ідентичності, а не навпаки (Becht et al., 2019).

Отже, не дивлячись на те, що дане дослідження має кореляційний дизайн, теорія та попередні емпіричні дослідження дають достатньо свідчень щодо доцільності застосування медіаторного аналізу. Таким чином, ми припускаємо, що цілі та осмисленість в житті, самоприйняття, автентичність та суб'єктивний контроль виявляться медіаторами зв'язку перегляду професійної ідентичності та суб'єктивного благополуччя.

Метою дослідження є виявлення медіаторного ефекту осмисленості та цілей в житті, самоприйняття, автентичності та суб'єктивного контролю у зв'язку вимірів переосмислення професійної ідентичності з суб'єктивним благополуччям.

Завданнями є 1) встановлення зв'язку між переглядом професійної ідентичності та переліченими потенційними медіаторами, між переліченими потенційними медіаторами та суб'єктивним благополуччям; 2) встановлення наявності медіаторного ефекту у зв'язку перегляду професійної ідентичності та суб'єктивного благополуччя; 3) виявлення наявності чи відсутності специфіки опосередкування впливу різних процесів перегляду прихильності на суб'єктивне благополуччя.

Методи дослідження. Вибірку склали 213 студентів Харківського національного університету імені В.Н.Каразіна різних спеціальностей, 17–24 років ($M = 19$), 1–6 курсів, 84% жіночої статі. Загалом, 14,5% студентів мали досвід роботи лише за спеціальністю, 41,8% лише не за спеціальністю, 1,4% мали і за спеціальністю, і не за спеціальністю та 42,3% не мали досвіду роботи. Для 90,1% це є першим і єдиним досвідом професійної освіти, а решта студентів (21 людина) мали досвід навчання за іншими спеціальностями (завершили/покинули попереднє навчання, або паралельно отримують другу спеціальність).

Для досягнення поставленої мети було підібрано такі методи дослідження:

1. Професійна ідентичність. Для виміру перегляду професійної ідентичності було використано опитувальник Оцінки статусів професійної ідентичності

(VISA-19) (Porfeli et al., 2011). Опитувальник діагностує 6 вимірів (процесів) професійної ідентичності: формування прихильності; ідентифікація з прихильністю; розширене дослідження; поглиблене дослідження; професійні сумніви (ПС) – сумніви і занепокоєння щодо поточного професійного вибору та власної здатності ньому слідувати; гнучкість прихильності (ГП) – розгляд альтернативних професійних шляхів, прийняття того, що кар’єрний вибір, власні цінності та цілі, а також характеристики професії з часом можуть змінюватися.

Досліджувані оцінюють твердження за 5-бальною шкалою Лайкерта. Таким чином за кожною субшкалою можна отримати від 3 до 15 балів. Чим вищий бал, тим вище виражений перегляд професійної ідентичності. Для аналізу було взято лише шкали ПС та ГП.

2. Суб’єктивне благополуччя (СБ). Для визначення суб’єктивного благополуччя використовувалося два інструменти: Шкала задоволеності життям Е. Дінера (Зливков, Лукомська, Федан, 2016) та Шкала позитивних і негативних переживань SPANE (адаптація Олфір, Боснюк, Малофейкіна, 2021).

Шкала задоволеності життям складається з 5 тверджень, які оцінюються респондентами за 7-бальною шкалою Лайкерта. Підсумковий бал коливається в межах 7–35, де 35 це найвища задоволеність життям.

Шкала позитивних і негативних переживань включає шість позитивних (ПП) і шість негативних переживань (НП); досліджувані за 5-бальною шкалою Лайкерта оцінюють кожне переживання за частотою його виникнення за останні 4 тижні. Підсумковий бал кожної з субшкал ПП і НП варіюється в межах 6–30 балів, де вищий бал означає вищу частоту позитивних чи негативних переживань.

Для оцінки СБ загалом було отримано суму балів за шкалою задоволеності життям, субшкалою ПП та оберненою субшкалою НП (де вищий бал означає нижчу частоту негативних переживань).

3. Осмисленість та цілі в житті. Для діагностики осмисленості життя було використано два інструменти: Опитувальник сенсу життя (Steger et al., 2006) та субшкалу Цілі в житті опитувальника психологічного благополуччя К. Ріфф (адаптація Карсканова, 2011).

Опитувальник сенсу життя визначає наявність сенсу (чи вважає респондент, що його життя має сенс) та пошук сенсу (наскільки респондент вмотивований на пошук сенсу). Оригінально кожна з субшкал містить по 5 тверджень, які треба оцінити за 7-бальною шкалою Лайкерта, таким чином підсумковий бал за кожною з субшкал може коливатися від 5 до 35, де 35 – найвища вираженість наявності/пошуку сенсу. Після проведення конфірматорного факторного аналізу (КФА) для підтвердження структури опитувальника, нами було вилучено пункти 3, 6 та 10 через низькі факторні навантаження, після чого підсумковий бал для обох субшкал став коливатися в межах 4–28 та 3–21 відповідно.

Субшкала Цілі в житті визначає наявність цілей і відчуття свідомості та осмисленості життя, сього-

дення та минулого. Оригінально субшкала містить 14 тверджень, які треба оцінити за 6-бальною шкалою Лайкерта, підсумковий бал коливається від 14 (найменша вираженість цілей та осмисленості) до 84 (найвища вираженість цілей та осмисленості). Проведення КФА показало слабку відповідність моделі; ми покращили показники відповідності вилучивши пункти зі слабким факторним навантаженням (пп. 3 та 21), після чого підсумковий бал став коливатися в межах 12–72.

Для оцінки загальної осмисленості (ЗО) було підсумовано бали за Наявністю сенсу та Цілями в житті.

4. Самоприйняття та автентичність. Для діагностики самоприйняття (СаП) було використано субшкалу Самоприйняття опитувальника психологічного благополуччя К. Ріфф (адаптація Карсканова, 2011). Оригінально субшкала складається з 14 пунктів, які треба оцінити за 6-бальною шкалою Лайкерта. Високий підсумковий бал означає підтримку позитивного самоствавлення, самоприйняття та позитивну оцінку минулого, а низькі – незадоволеність собою, неприйняття себе таким, який є тощо. Для підтвердження структури ми провели КФА, який показав також слабку відповідність моделі. Для покращення індексів відповідності було вилучено пункти 6, 14, 18, 20, які мали низьке факторне навантаження. Таким чином підсумковий бал за шкалою варіюється в межах 10–60.

Автентичність оцінювалася за допомогою Шкали автентичності особистості (Wood et al., 2008), концепція якого заснована на понятті повноцінного функціонування та конгруентності за К. Роджерсом. Опитувальник містить три субшкали: самовідчуження (СВ; ступінь втрати контакту зі своїм Я, неприйняття себе), сприймання зовнішніх впливів (ЗВ; наскільки міжособистісні стосунки визначають поведінку людини) та автентичне життя (АЖ; ступінь відповідності поведінки індивіда його власним переживанням та досвіду). Кожна субшкала складається з 4 тверджень, які респонденти оцінюють за 7-бальною шкалою Лайкерта, таким чином за субшкалами СВ, ЗВ та АЖ можна отримати від 4 до 28 балів; чим вищий бал, тим більша вираженість ознаки, що діагностується.

Окрім окремих вимірів автентичності також було отримано загальний показник автентичності (АЗ) шляхом додавання підсумкових балів за оберненою шкалою СВ, оберненою шкалою ЗВ та шкалою АЖ, що дає прямий показник автентичності (чим вищий бал, тим більше виражена автентичність).

5. Суб’єктивний контроль. Як міру почуття контролю було обрано Шкалу почуття суб’єктності (Tapal et al., 2017). Почуття суб’єктності («sense of agency») означає усвідомлення на певному концептуальному рівні себе ініціатором власних дій, і за суттю є близьким до інтернального локусу контролю. Шкала містить дві субшкали: почуття позитивної суб’єктності (ПСб) та негативної суб’єктності (НСб), які відображають наявність чи відсутність (відповідно) контролю над власним тілом, розумом і навколишнім середовищем. Оригінально ПСб містить 6 тверджень, а НСб – 7, які треба оцінити

Середнє, стандартне відхилення та кореляції змінних в дослідженні

Змінна	1.	2.	3.	4.	5.	6.	М	SD
1. ПС	–						8,282	2,757
2. ГП	0,547 ***	–					9,761	2,366
3. СБ	-0,402 ***	-0,209 **	–				58,296	12,406
4. СаП	-0,559 ***	-0,252 ***	0,708 ***	–			39,329	10,004
5. ЗО	-0,676 ***	-0,394 ***	0,540 ***	0,720 ***	–		64,911	16,642
6. СЗ	-0,494 ***	-0,293 ***	0,280 ***	0,501 ***	0,540 ***	–	64,197	9,528
7. АЗ	-0,521 ***	-0,319 ***	0,325 ***	0,570 ***	0,563 ***	0,567 ***	55,793	11,360

Примітки: * $p < 0,05$, ** $p < 0,01$, *** $p < 0,001$; коефіцієнт кореляції r Пірсона. М – середнє значення; SD – стандартне відхилення; ПС – професійні сумніви; ГП – гнучкість прихильності; СБ – суб’єктивне благополуччя; СаП – самоприйняття; ЗО – загальна осмисленість; СЗ – суб’єктивний контроль; АЗ – автентичність.

за 7-бальною шкалою Лайкерта. Однак за результатами КФА ми видалили 7-й пункт шкали через низьке факторне навантаження. Таким чином, в нашому дослідженні кожна з субшкал оцінюється в межах 7–30 балів.

Для оцінки загального суб’єктивного контролю було отримано суму балів за позитивною та оберненою негативною суб’єктивністю (де більше балів означає сильніше почуття контролю).

На першому етапі було проведено перевірку придатності вимірювальних інструментів. Як вже показано, деякі методики мали індикатори з низькими факторними навантаженнями. Після їх видалення всі субшкали та загальні шкали, залучені до аналізу, мали достатній рівень структурної валідності та надійності (α вище 0,7).

Другим кроком було підраховано описову статистику та проведено кореляційний аналіз. Третім кроком було побудовано моделі для кожної незалежної змінної окремо та проведено медіаторний аналіз. Медіаторний аналіз було здійснено в програмному середовищі R (R Core Team, 2022) і RStudio (Posit team, 2023) з використанням PROCESS для R (Hayes, 2018). Решта розрахунків проводилася за допомогою JASP Version 0.18 (JASP Team, 2023).

Результати. Зважаючи на гіпотезу про опосередкування зв’язку між переглядом професійної ідентичності та суб’єктивним благополуччям різними шляхами (через осмисленість, самоприйняття і автентичність та суб’єктивний контроль), ми обрали схему паралельного медіаторного аналізу, який дозволяє врахувати спільну дисперсію медіаторів та встановити специфічний внесок кожного з них в медіаторну модель.

Медіаторний аналіз заснований на використанні регресійних рівнянь, та, у нашому випадку, частиною аналізу є регресійне рівняння з декількома предикторами (потенційні медіатори). Таким чином, попередній кореляційний аналіз є необхідним не тільки для встановлення зв’язку між незалежними (ПС і ГП) і залежною (СБ) змінною, але і для оцінки сили зв’язку між посередниками з метою уникнення проблеми мультиколінеарності.

Описова статистика та кореляційний аналіз представлені в Таблиці 1.

Згідно з Таблицею 1, як і передбачалося, ПС та ГП прямо пов’язані між собою ($r = 0,547$) та обернено – з СБ ($r = -0,402$ та $r = -0,209$ відповідно). Крім того, ПС та ГП обернено пов’язані з потенційними медіато-

рами СаП ($r = -0,559$ та $r = -0,252$), ЗО ($r = -0,676$ та $r = -0,394$), СЗ ($r = -0,494$ та $r = -0,293$) та АЗ ($r = -0,521$ та $r = -0,319$), що уможливує подальший медіаторний аналіз, оскільки значущий зв’язок предиктора та медіатора є однією з умов його проведення.

Потенційні медіатори позитивно пов’язані між собою (r коливається від 0,540 до 0,720). Оскільки загальна осмисленість (ЗО) та самоприйняття (СаП) пов’язані між собою на дуже високому рівні ($r = 0,720$), було прийнято рішення залишити лише одну зі змінних для подальшого аналізу. Поняття автентичності частково включає в себе явище самоприйняття (в аспекті знання і прийняття себе та відсутності самовідчуження), тому з аналізу була виключена субшкала самоприйняття (СаП).

Наступним кроком була побудова і статистична перевірка двох медіаторних моделей (табл. 2). Вони покликані виявити а) чи опосередковують осмисленість (ЗО), суб’єктивний контроль (СЗ) та автентичність (АЗ) зв’язок між професійними сумнівами (ПС) і СБ та гнучкістю прихильності (ГП) і СБ; та б) чи відрізняються патерни опосередкування зв’язку ПС та СБ від опосередкування зв’язку ГП та СБ.

Результати медіаторного аналізу можна побачити в Таблиці 3. Статистична значущість оцінювалася за допомогою процедури бутстрепа (5000 вибірок) з довірчим інтервалом 95%. Для встановлення ефекту опосередкування було підраховано:

1. Шлях а: вплив незалежної змінної на потенційні медіатори.

Таблиця 2

Змінні медіаторних моделей

	Незалежна змінна	Медіатор	Залежна змінна
Модель 1	ПС	ЗО СЗ АЗ	СБ
Модель 2	ГП	ЗО СЗ АЗ	СБ

Примітки: ПС – професійні сумніви; ГП – гнучкість прихильності; СБ – суб’єктивне благополуччя; СаП – самоприйняття; ЗО – загальна осмисленість; СЗ – суб’єктивний контроль; АЗ – автентичність.

2. Шлях b: вплив потенційних медіаторів на залежну змінну.

3. Прямий ефект: вплив незалежної змінної на залежну при контролі медіаторів.

4. Опосередкований ефект: вплив незалежної змінної на залежну через медіатори (шляхи a і b).

5. Загальний ефект: сума прямого та опосередкованого ефектів.

Дана процедура була проведена окремо для Моделі 1 та Моделі 2.

Отже, Модель 1 описує вплив професійних сумнівів на суб'єктивне благополуччя через загальну осмисленість, суб'єктивний контроль та автентичність. Було підтверджено статистично значущий зворотній вплив професійних сумнівів на осмисленість ($\beta=-0,676$, $p<0,000$, $R^2=0,457$), суб'єктивний контроль ($\beta=-0,494$, $p<0,000$, $R^2=0,244$) та автентичність ($\beta=-0,521$, $p<0,000$, $R^2=0,272$). Також було встановлено, що на суб'єктивне благополуччя статистично значуще і прямо впливає осмисленість ($\beta=0,498$), але суб'єктивний контроль та автентичність, схоже, не мають унікального вкладу в суб'єктивне благополуччя, і статистично значущі впливи для цих змінних не встановлені.

Ефект опосередкування осмисленості для зв'язку професійних сумнівів та суб'єктивного благополуччя виявився статистично значущим (зі стандартизованим

коефіцієнтом $-0,337$ та довірчим інтервалом $[-2,165; -0,940]$, що не включав нуля). Ефекти опосередкування суб'єктивного контролю та автентичності виявилися статистично незначущими (довірчі інтервали $[-0,242; 0,406]$ і $[-0,441; 0,294]$ включають нуль). Таким чином, у зв'язку професійних сумнівів та суб'єктивного благополуччя підтвердилася медіаторна роль осмисленості.

Модель 2 описує вплив гнучкості прихильності на суб'єктивне благополуччя через загальну осмисленість, суб'єктивний контроль та автентичність. Вдалося підтвердити, що гнучкість прихильності статистично значуще впливає на осмисленість ($\beta=-0,394$, $p<0,000$, $R^2=0,155$), суб'єктивний контроль ($\beta=-0,293$, $p<0,000$, $R^2=0,086$) та автентичність ($\beta=-0,319$, $p<0,000$, $R^2=0,102$). Як і у випадку з професійними сумнівами, лише осмисленість ($\beta=0,536$) виявила значущий статистичний вплив на суб'єктивне благополуччя, тоді як суб'єктивний контроль та автентичність не показали статистично значущого унікального вкладу в суб'єктивне благополуччя.

Як і в Моделі 1, лише опосередкування осмисленістю зв'язку гнучкості прихильності і суб'єктивного благополуччя виявилось статистично значущим (стандартизований коефіцієнт опосередкованого ефекту становить $-0,211$ при 95% бутстреповому довірчому інтервалі $[-1,625; -0,695]$, що не містить нуля). Медіаторні

Таблиця 3

Регресійні коефіцієнти, стандартні помилки та довірчі інтервали елементів медіаторного аналізу

Модель 1	B	SE	Boot 95% CI	Ст. коэф.(β)	R2
a1: ПС -> ЗО	-4,081	0,323	[-4,701; -3,415]	-0,676	0,457
a2: ПС -> СЗ	-1,706	0,221	[-2,139; -1,283]	-0,494	0,244
a3: ПС -> АЗ	-2,149	0,250	[-2,643; -1,650]	-0,521	0,272
b1: ЗО -> СБ	0,371	0,070	[0,229; 0,505]	0,498	0,296
b2: СЗ -> СБ	-0,054	0,095	[-0,234; 0,139]	-0,042	0,296
b3: АЗ -> СБ	0,035	0,086	[-0,134; 0,205]	0,032	0,296
Прямий ефект: ПС -> СБ	-0,313	0,414	[-1,090; 0,523]	-0,070	0,296
Опосередкований ефект: ПС-> ЗО ->СБ	-1,515	0,312	[-2,165; -0,940]	-0,337	
Опосередкований ефект: ПС-> СЗ->СБ	0,093	0,164	[-0,242; 0,406]	0,021	
Опосередкований ефект: ПС-> АЗ ->СБ	-0,075	0,186	[-0,441; 0,294]	-0,017	
Загальний ефект	-1,810	0,284	[-2,370; -1,251]	-0,402	
Модель 2					
a1: ГП -> ЗО	-2,772	0,447	[-3,633; -1,900]	0,394	0,155
a2: ГП -> СЗ	-1,179	0,274	[-1,706; -0,621]	-0,293	0,086
a3: ГП -> АЗ	-1,531	0,323	[-2,143; -0,877]	-0,319	0,102
b1: ЗО -> СБ	0,400	0,057	[0,283; 0,508]	0,536	0,294
b2: СЗ -> СБ	-0,043	0,097	[-0,221; 0,156]	-0,033	0,294
b3: АЗ -> СБ	0,048	0,090	[-0,127; 0,230]	0,044	0,294
Прямий ефект: ГП -> СБ	0,037	0,361	[-0,679; 0,739]	0,007	0,294
Опосередкований ефект: ГП-> ЗО ->СБ	-1,108	0,238	[-1,625; -0,695]	-0,211	
Опосередкований ефект: ГП-> СЗ ->СБ	0,050	0,118	[-0,177; 0,295]	0,010	
Опосередкований ефект: ГП-> АЗ ->СБ	-0,073	0,144	[-0,392; 0,192]	-0,014	
Загальний ефект	-1,094	0,353	[-1,790; -0,399]	-0,209	

Примітки: В – нестандартизований коефіцієнт регресії; Ст. коэф. – стандартизований коефіцієнт регресії; SE – стандартна помилка (отримана методом бутстрепа всюди, окрім загального ефекту); Boot 95% CI – 95% довірчий інтервал, отриманий методом бутстрепа; ПС – професійні сумніви; ГП – гнучкість прихильності; СБ – суб'єктивне благополуччя; СаП – самоприйняття; ЗО – загальна осмисленість; СЗ – суб'єктивний контроль; АЗ – автентичність.

ефекти решти змінних не підтвердилися (при довірчих інтервалах $[-1,625; -0,695]$ і $[-0,177; 0,295]$ відповідно). Отже, зв'язок гнучкості прихильності з суб'єктивним благополуччям також опосередковується осмисленістю і специфіки механізмів опосередкування для різних виявів перегляду професійної ідентичності виявлено не було.

Варто зазначити, що обидва опосередкованих ефекти мають зворотній знак: гнучкість прихильності та професійні сумніви знижують загальну осмисленість, зниження якої призводить до погіршення суб'єктивного благополуччя. І навпаки, зниження вираженості професійних сумнівів та гнучкості прихильності призводить до підвищення загальної осмисленості, і через неї – суб'єктивного благополуччя. Зазначимо, що ефект осмисленості для професійних сумнівів виявився сильніше, ніж для гнучкості прихильності ($-0,337$ проти $-0,211$).

Обговорення. Метою нашого дослідження було дослідження ролі осмисленості життя, автентичності та суб'єктивного контролю у зв'язку перегляду професійної ідентичності та суб'єктивного благополуччя. Було встановлено, що перегляд професійної ідентичності (зокрема, сумніви в поточному виборі професії та гнучкість (прийняття непостійності) своїх професійних інтересів, цінностей, планів тощо) статистично значущо пов'язані з суб'єктивним благополуччям ($r = -0,402$ для сумнівів та $r = -0,209$ для гнучкості).

Загалом, розглядаючи перегляд ідентичності як протиположності формування чіткої та міцної прихильності, ці дані підтверджують попередні дослідження. Так, Л. Джаббарова (2019) встановила, що позитивна та консолідована професійна ідентичність є значущим предиктором позитивного психологічного благополуччя. За даними С. Ревенко (2019) підвищення зрілості ідентичності пов'язано з задоволенням особистісним життям та взагалі з психологічним благополуччям ($r = 0,227$). Що ж власне до перегляду ідентичності, то дослідження показують зворотній зв'язок з щастям та прямий – з депресивними симптомами (Weisskirch, 2019). В ряді досліджень перегляд ідентичності негативно корелює з суб'єктивним благополуччям (Dimitrova et al., 2018; De Lise et al., 2023).

Згідно з нашими результатами, серед перелічених потенційних медіаторів лише осмисленість життя статистично значущо опосередковує зв'язок між професійними сумнівами і суб'єктивним благополуччям та між гнучкістю зобов'язань та суб'єктивним благополуччям. Так, збільшення сумнівів і занепокоєння щодо свого поточного вибору професії чи здатності успішно йти цим професійним шляхом, більш частий чи серйозний розгляд альтернативних професійних шляхів і збільшення почуття, що характеристики професії чи власні цінності не залишаться такими назавжди знижує відчуття наявності сенсу в житті, цілеспрямованість та відчуття осмисленості минулого та сьогодення. В свою чергу, зниження осмисленості та генерації цілей, які надають життю сенс, призводить

до невдоволення власним життям, більш частих негативних і більш рідких позитивних переживань.

Дані результати також узгоджуються з попередніми дослідженнями. Так, було виявлено, що сила прихильності до ідентичності відіграє важливу роль у формуванні сенсу в житті (Czyżowska, 2022). В лонгітудному дослідженні було встановлено, що нав'язливе дослідження (вимір перегляду ідентичності) є значущим предиктором відсутності сенсу, але не навпаки (Negru-Subțirica et al., 2016).

Зниження осмисленості життя внаслідок постійних сумнівів чи активного пошуку альтернативного професійного шляху, ймовірно, можливо пояснити зниженням залученості до професійного розвитку: якщо студент сумнівається в своєму професійному виборі чи в своїх здібностях/інтересах щодо професії, то, ймовірно, професія, яка надає не тільки певний сенс життю, але і цілі та певну карту майбутнього, стає разом з цим сенсом і цілями неактуальною, що і знижує показник осмисленості. Перевірка цієї гіпотези є однією з перспектив подальшого дослідження.

Тож осмисленість як медіатор виявляється очікуваним результатом. Цікаво, що ні почуття контролю, ані автентичність не проявили себе в ролі медіатора, адже було логічно припустити, що сумніви та непевність у своїй професійній ідентичності можуть спричинити почуття неконтрольованості життя і збільшення самовідчуження (нерозуміння себе) та піддання впливу від оточення. Аналізуючи шляхи регресії, можна побачити, що, схоже, такі ефекти у гнучкості прихильності та, особливо, професійних сумнівів дійсно існують на значущому рівні. Незначущими вони стають у другій частині шляху – від контролю і автентичності до суб'єктивного благополуччя.

Однак попередні дослідження показують зв'язок, і навіть вплив автентичності і суб'єктивного контролю на суб'єктивне благополуччя. Наприклад, лонгітудний аналіз показує, що автентичність є значущим предиктором суб'єктивного благополуччя, але не навпаки (Boygaz et al., 2014). Суб'єктивний контроль також показано як значущий предиктор суб'єктивного благополуччя (Lawrie et al., 2020).

З огляду на літературу відсутність значущого вкладу цих змінних в нашому дослідженні викликає здивування. Відсутність значущого зв'язку можна пояснити принаймні двома шляхами. По-перше, враховуючи кількість змінних в аналізі, можливо, об'єму вибірки просто не вистачає для детекції значущого, але не сильного впливу. По-друге, можливо, унікального вкладу почуття контролю та автентичності у суб'єктивне благополуччя дійсно немає, і вони пов'язані з ним за рахунок побудови сенсів чи якогось іншого фактора, спільного для осмисленості життя і цих двох змінних. Схожих досліджень, де дані змінні одночасно виступають предикторами суб'єктивного благополуччя ми не зустрічали, тому поясненню цього можуть бути присвячені наступні дослідження.

Останнє питання, яке б ми хотіли обговорити, стосується самих процесів перегляду профіцідентичності.

Вони пов'язані між собою на рівні 0,547 та поділяють між собою багато спільного, зокрема, певну невпевненість у своєму професійному майбутньому і своєму місці в ньому. Цей зв'язок вважається закономірним і підтверджується іншими дослідженнями (Porfelli et al., 2011). Зважаючи на слабкіший ефект гнучкості прихильності порівняно з професійними сумнівами та на розгляд гнучкості прихильності як адаптивного механізму в теорії (Crocetti et al., 2008), можна висловити гіпотезу, що гнучкість прихильності має зворотній вплив на суб'єктивне благополуччя через почуття невпевненості, яке є центральним в процесі професійних сумнівів.

Висновки. Перегляд своєї професійної ідентичності може набувати двох форм – форми пошуку інших варіантів ідентичності чи форми сумнівів в своїй придатності до професії чи професії – до своєї особистості. Так чи інакше, перегляд професійної ідентичності є важливою частиною становлення професійної ідентичності юнаків та дівчат, яка часто призводить до невдоволення життям та зниження щастя.

В цьому дослідженні ми намагалися висвітлити механізми, завдяки яким перегляд професійної ідентичності впливає на суб'єктивне благополуччя. Показано, що гнучкість прихильності професійної ідентичності – прийняття того, що даний вибір професійного шляху може бути не остаточним, що власні цілі та цінності та характеристики професії можуть змінюватися – статично значуще прогнозує зниження осмисленості життя, автентичності та суб'єктивного контролю. Професійні сумніви – сумніви щодо правильності поточного вибору професії та здатності досягнути цілей, які з цією професією пов'язані – також статистично значуще та з відносно сильнішим ефектом знижують осмисленість життя, автентичність та суб'єктивний контроль.

Було встановлено, що попри те, що автентичність, осмисленість життя та суб'єктивний контроль значуще і прямо пов'язані з суб'єктивним благополуччям, множинний регресійний аналіз свідчить про те, що серед них лише осмисленість життя є значущим предиктором суб'єктивного благополуччя.

Результати показали, що гнучкість прихильності та професійні сумніви значущо і зворотно пов'язані з суб'єктивним благополуччям, і значна частка цього зв'язку може обумовлюватися зниженням осмисленості життя – зменшенням відчуття наявності сенсу в житті, зменшенням кількості та/чи сили особистісно значущих цілей тощо. Таким чином, гіпотеза про специфічність механізмів опосередкування для різних процесів перегляду ідентичності не підтвердилася. Гіпотезу про опосередкування цього зв'язку автентичністю чи суб'єктивним контролем також не було підтверджено. Вирішенню цього питання можна присвятити подальші дослідження.

ЛІТЕРАТУРА

1. Джаббарова Л. В. Ідентичність як предиктор психологічного благополуччя студентів. *Теорія і практика сучасної психології*. 2019. № 5. Т. 1. С. 12–16. DOI: <https://doi.org/10.32840/2663-6026.2019.5-1.2>

2. Злишков В. Л., Лукомська С. О., Федан О. В. Психодіагностика особистості у кризових життєвих ситуаціях. Київ : Педагогічна думка, 2016. 219 с. URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/77241343.pdf>

3. Карсканова С. В. Опитувальник «Шкали психологічного благополуччя» К. Ріфф: процес та результати адаптації. *Практична психологія та соціальна робота*. 2011. № 1. С. 1–9.

4. Коробка І. М. Суб'єктивне благополуччя: теоретичні інтерпретації, чинники й ресурси підтримання. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Психологічні науки»*. 2022. № 2. С. 85–93. DOI: <https://doi.org/10.32999/ksu2312-3206/2022-2-12>

5. Олефір В. О., Боснюк В. Ф., Малофейкіна К. О. Валідизація і вимірювальна інваріантність української версії шкали позитивних і негативних переживань (SPANE). 2021. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія Психологія*. № 6(71). С. 34–42. DOI: <https://doi.org/10.26565/2225-7756-2021-71-04>

6. Ревенко С. П. Соціально-психологічні особливості впливу зрілої ідентичності на психологічне благополуччя студентської молоді. *Теоретичні і прикладні проблеми психології*. 2019. № 3(50), Т. 3. С. 277–288. DOI: <https://doi.org/10.33216/2219-2654-2019-50-3-3-277-288>

7. Харитинський А. Теоретична модель суб'єктивного благополуччя особистості. *Вісник Національного університету оборони України*. № 70. 2022. С. 190–197. DOI: <https://doi.org/10.33099/2617-6858-22-70-6-190-197>

8. Adams G. R., Marshall S. K. A developmental social psychology of identity: Understanding the person-in-context. *Journal of adolescence*. 1996. Vol. 19. No 5. P. 429–442. DOI: <https://doi.org/10.1006/jado.1996.0041>

9. Boyraz G., Waits J. B., Felix V. A. Authenticity, life satisfaction, and distress: A longitudinal analysis. *Journal of Counseling Psychology*. 2014. Vol. 61. No 3. P. 498–505. DOI: <https://doi.org/10.1037/cou0000031>

10. Becht A. I., Luyckx K., Nelemans S. A. Linking identity and depressive symptoms across adolescence: A multisample longitudinal study testing within-person effects. *Developmental Psychology*. 2019. Vol. 55. No 8. P. 1733–1742. DOI: <https://doi.org/10.1037/dev0000742>

11. Crocetti E., Rubini M., Meeus W. Capturing the dynamics of identity formation in various ethnic groups: Development and validation of a three-dimensional model. *Journal of Adolescence*. 2008. Vol. 31. P. 207–222. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.adolescence.2007.09.002>

12. Czyżowska N. Identity Processing Style and Meaning in Life among Emerging Adults: Mediation Role of Commitment. *International Journal of Environmental Research and Public Health*. 2022. Vol. 19, No 11. 6585. DOI: <https://doi.org/10.3390/ijerph19116585>

13. De Lise F., Luyckx K., Crocetti E. Identity Matters for Well-Being: The Longitudinal Associations Between Identity Processes and Well-Being in Adolescents with Different Cultural Backgrounds. *Journal of youth and adolescence*. 8 Nov., 2023 (Epub ahead of print). DOI: <https://doi.org/10.1007/s10964-023-01901-8>

14. Diener E., Suh E. M., Lucas R. E., Smith H. L. Subjective well-being: Three decades of progress. *Psychological bulletin*. 1999. Vol. 125, No 2. P. 276–302. DOI: <https://doi.org/10.1037/0033-2909.125.2.276>

15. Dimitrova R., Buzea C., Taušová J. Relationships between identity domains and life satisfaction in minority and

majority youth in Albania, Bulgaria, Czech Republic, Kosovo, and Romania. *European Journal of Developmental Psychology*. 2018. Vol. 15. No 1. P. 61–82. DOI: <https://doi.org/10.1080/17405629.2017.133699>

16. Erikson E. H. (1993). *Childhood and society*. W.W. Norton & Company, 1993. 445 p.

17. Fitzgerald A. Professional identity: A concept analysis. *Nursing forum*. 2020. Vol. 55. No 3. P. 447–472. DOI: [10.1111/nuf.12450](https://doi.org/10.1111/nuf.12450)

18. Hirschi A., Herrmann A. Vocational identity achievement as a mediator of presence of calling and life satisfaction. *Journal of Career Assessment*. 2012. Vol. 20. No 3. P. 309–321. DOI: <https://doi.org/10.1177/10690727114361>

19. Karaš D., Ciecuch J. The relationship between identity processes and well-being in various life domains. *Personality and Individual Differences*. 2018. Vol. 121. P. 111–119. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.paid.2017.09.027>

20. Lawrie S. I., Eom K., Moza D. Cultural Variability in the Association Between Age and Well-Being: The Role of Uncertainty Avoidance. *Psychological Science*. 2020. Vol. 31. No 1. P. 51–64. DOI: <https://doi.org/10.1177/0956797619887348>

21. Luyckx K., Schwartz S. J., Berzonsky M. D. Capturing ruminative exploration: Extending the four-dimensional model of identity formation in late adolescence. *Journal of research in personality*. 2008. Vol. 42. № 1. P. 58–82. DOI: [10.1016/j.jrp.2007.04.004](https://doi.org/10.1016/j.jrp.2007.04.004)

22. Marcia J. E. Development and validation of ego-identity status. *Journal of Personality and Social Psychology*. 1966. Vol. 3. № 5. P. 551–558. DOI: [10.1037/h0023281](https://doi.org/10.1037/h0023281)

23. Negru-Subtirica O., Pop E. I., Luyckx K. The meaningful identity: A longitudinal look at the interplay between identity and meaning in life in adolescence. *Developmental Psychology*. 2016. Vol. 52. No 11. P. 1926–1936. DOI: [http://doi.org/10.1037/dev0000176](https://doi.org/10.1037/dev0000176)

24. Piotrowski K. Perfectionism and Identity Processes in Two Domains: Mediation Roles of Worry, Rumination, Indecisiveness, Shame, and Guilt. *Frontiers in Psychology*. 2019. Vol. 10. 1864. DOI: <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2019.01864>

25. Porfeli E. J., Lee B., Vondracek F. W., Weigold I. K. A multi-dimensional measure of vocational identity status. *Journal of adolescence*. 2011. Vol. 34. № 5. P. 853–871. DOI: [10.1016/j.adolescence.2011.02.001](https://doi.org/10.1016/j.adolescence.2011.02.001)

26. Serafini T. E., Adams G. R. Functions of identity: Scale construction and validation. *Identity: an international journal of theory and research*. 2002. Vol. 2. No 4. P. 361–389. DOI: https://doi.org/10.1207/S1532706XID0204_05

27. Skorikov V. B., Vondracek F. W. Occupational identity. *Handbook of identity theory and research* / S. J. Schwartz, K. Luyckx, V. L. Vignoles (Eds.). *Springer Science & Business Media*. 2011. P. 693–714. DOI: [10.1007/978-1-4419-7988-9_29](https://doi.org/10.1007/978-1-4419-7988-9_29)

28. Steger M. F., Frazier P., Oishi S., Kaler M. The meaning in life questionnaire: assessing the presence of and search for meaning in life. *Journal of counseling psychology*. 2006. Vol. 53. No 1. P. 80–93. DOI: <https://doi.org/10.1037/0022-0167.53.1.80>

29. Tapal A., Oren E., Dar R., Eitam B. The sense of agency scale: A measure of consciously perceived control over one's mind, body, and the immediate environment. *Frontiers in psychology*. 2017. Vol. 8:1552. DOI: <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2017.01552>

30. Vleioras G., Bosma H. A. Are identity styles important for psychological well-being? *Journal of adolescence*. 2005. Vol. 28. No 3. P. 397–409. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.adolescence.2004.09.001>

31. Waterman A. S. Identity, the identity statuses, and identity status development: A contemporary statement.

Developmental review. 1999. Vol. 19. No 4. P. 591–621. DOI: <https://doi.org/10.1006/drev.1999.0493>

32. Weisskirch R. S. Grit applied within: Identity and well-being. *Identity*. 2019. Vol. 19. No 2. P. 98–108. DOI: <https://doi.org/10.1080/15283488.2019.1604345>

33. Wood A. M., Linley P. A., Maltby J. The authentic personality: A theoretical and empirical conceptualization and the development of the Authenticity Scale. *Journal of counseling psychology*. 2008. Vol. 55. No 3. P. 385–399. DOI: <https://doi.org/10.1037/0022-0167.55.3.385>

34. Zhao X., Lynch Jr J. G., Chen Q. Reconsidering Baron and Kenny: Myths and truths about mediation analysis. *Journal of consumer research*. 2010. Vol. 37. No 2. P. 197–206. DOI: <https://doi.org/10.1086/651257>

REFERENCES

1. Dhabbarova, L. V. (2019). Identitynist yak predyktor psykholohichnoho blahopoluchchia studentiv [Identity as a harbinger of students' psychological well-being]. *Teoriia i praktyka suchasnoi psykholohii – Theory and Practice of Modern Psychology*, 5(1), 12–16. <https://doi.org/10.32840/2663-6026.2019.5-1.2> [in Ukrainian].

2. Zlyvkov, V. L., Lukomskaya, S. O., & Fedan, O. V. (2016). *Psyhodiagnostyka osobystosti u kryzovykh zhyttievyykh sytuatsiakh [Psychodiagnosis of personality in crisis situations]*. Kyiv: Pedahohichna dumka. Retrieved from: <https://core.ac.uk/download/pdf/77241343.pdf> [in Ukrainian].

3. Karskanova, S. V. (2011). Opytvalnyk «Shkaly psykholohichnoho blahopoluchchia» K. Riff: protses ta rezultaty adaptatsii [The questionnaire "Psychological Well-being Scale" by C. Riff: the process and results of adaptation]. *Praktychna psykholohiia ta sotsialna robota – Practical psychology and social work*, 1, 1–9 [in Ukrainian].

4. Korobka, I. M. (2022). Sub'iektyvne blahopoluchchia: teoretychni interpretatsii, chynnyky y resursy pidtrymannya [Subjective well-being: theoretical interpretations, supporting factors and resources]. *Naukovyi visnyk Khersonskoho derzhavnogo universytetu. Seriya «Psyhologichni nauky» – Scientific Bulletin of KSU, Series Psychological Sciences*, 2, 85–93. <https://doi.org/10.32999/ksu2312-3206/2022-2-12> [in Ukrainian].

5. Olefir, V., Bosniuk, V., & Malofeikina, K. (2021). Validyzatsiia i vymiriuvalna invariantnist ukrainskoi versii shkaly pozytyvnykh i nehatyvnykh perezhuvan (SPANÉ) [Validation and Measurement Invariance Of The Ukrainian Version Of The Scale Of Positive And Negative Experiences (SPANÉ)]. *Visnyk Kharkivskoho natsionalnoho universytetu imeni V. N. Karazina. Seriya Psyhologhiia – The Journal of V. N. Karazin Kharkiv National University. A Series of «Psychology»*, 71, 34–42. <https://doi.org/10.26565/2225-7756-2021-71-04> [in Ukrainian].

6. Revenko, S. P. (2019). Sotsialno-psykholohichni osoblyvosti vplyvu zriloi identitychnosti na psykholohichne blahopoluchchia studentskoi molodi [Socio-Psychological Features Of Mature Identity Impact Of Students' Youth Psychological Well-Being]. *Teoretychni i prykladni problemy psykholohii – Theoretical And Applied Problems Of Psychology*, 3(50), 277–288. <https://doi.org/10.33216/2219-2654-2019-50-3-3-277-288> [in Ukrainian].

7. Kharytynskyi, A. (2022). Teoretychna model sub'iektyvnoho blahopoluchchia osobystosti [Theoretical Model Of Subjective Personal Well-Being]. *Visnyk Natsionalnoho universytetu oborony Ukrainy – Bulletin of National Defense University of Ukraine*, 70(6), 190–197. <https://doi.org/10.33099/2617-6858-2022-70-6-190-197> [in Ukrainian].

8. Adams, G. R., & Marshall, S. K. (1996). A developmental social psychology of identity: Understanding the person-in-context. *Journal of adolescence*, 19(5), 429–442. <https://doi.org/10.1006/jado.1996.0041>
9. Becht, A. I., Luyckx, K., Nelemans, S. A., Goossens, L., Branje, S. J. T., Vollebergh, W. A. M., & Meeus, W. H. J. (2019). Linking identity and depressive symptoms across adolescence: A multi-sample longitudinal study testing within-person effects. *Developmental Psychology*, 55(8), 1733–1742. <https://doi.org/10.1037/dev0000742>
10. Boyraz, G., Waits, J. B., & Felix, V. A. (2014). Authenticity, life satisfaction, and distress: A longitudinal analysis. *Journal of Counseling Psychology*, 61(3), 498–505. <https://doi.org/10.1037/cou0000031>
11. Crocetti, E., Rubini, M., & Meeus, W. (2008). Capturing the dynamics of identity formation in various ethnic groups: Development and validation of a three-dimensional model. *Journal of adolescence*, 31(2), 207–222. <https://doi.org/10.1016/j.adolescence.2007.09.002>
12. Czyżowska, N. (2022). Identity Processing Style and Meaning in Life among Emerging Adults: Mediation Role of Commitment. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 19(11), 6585. <https://doi.org/10.3390/ijerph19116585>
13. De Lise, F., Luyckx, K., & Crocetti, E. (2023). Identity Matters for Well-Being: The Longitudinal Associations Between Identity Processes and Well-Being in Adolescents with Different Cultural Backgrounds. *Journal of Youth and Adolescence*. Nov 8. <https://doi.org/10.1007/s10964-023-01901-8>. Epub ahead of print
14. Diener, E., Suh, E. M., Lucas, R. E., & Smith, H. L. (1999). Subjective well-being: Three decades of progress. *Psychological bulletin*, 125(2), 276–302. <https://doi.org/10.1037/0033-2909.125.2.276>
15. Dimitrova, R., Buzea, C., Taušová, J., Uka, F., Zakaj, S., & Crocetti, E. (2018). Relationships between identity domains and life satisfaction in minority and majority youth in Albania, Bulgaria, Czech Republic, Kosovo, and Romania. *European Journal of Developmental Psychology*, 15(1), 61–82. <https://doi.org/10.1080/17405629.2017.1336997>
16. Erikson E. H. (1993). *Childhood and society*. W.W. Norton & Company.
17. Fitzgerald, A. (2020). Professional identity: A concept analysis. *Nursing forum*, 55(3), 447–472. <https://doi.org/10.1111/nuf.12450>
18. Hirschi, A., & Herrmann, A. (2012). Vocational identity achievement as a mediator of presence of calling and life satisfaction. *Journal of Career Assessment*, 20(3), 309–321. <https://doi.org/10.1177/10690727114361>
19. Karaš, D., & Ciecich, J. (2018). The relationship between identity processes and well-being in various life domains. *Personality and Individual Differences*, 121, 111–119. <https://doi.org/10.1016/j.paid.2017.09.027>
20. Lawrie, S. I., Eom, K., Moza, D., Gavreliuc, A., & Kim, H. S. (2020). Cultural Variability in the Association Between Age and Well-Being: The Role of Uncertainty Avoidance. *Psychological Science*, 31(1), 51–64. <https://doi.org/10.1177/0956797619887348>
21. Luyckx, K., Schwartz, S. J., Berzonsky, M. D., Soenens, B., Vansteenkiste, M., Smits, I., & Goossens, L. (2008). Capturing ruminative exploration: Extending the four-dimensional model of identity formation in late adolescence. *Journal of research in personality*, 42(1), 58–82. <https://doi.org/10.1016/j.jrp.2007.04.004>
22. Marcia, J. E. (1966). Development and validation of ego-identity status. *Journal of Personality and Social Psychology*, 3(5), 551–558. <https://doi.org/10.1037/h0023281>
23. Negru-Subtirica, O., Pop, E. I., Luyckx, K., Dezutter, J., & Steger, M. F. (2016). The meaningful identity: A longitudinal look at the interplay between identity and meaning in life in adolescence. *Developmental Psychology*, 52(11), 1926–1936. <http://doi.org/10.1037/dev0000176>
24. Piotrowski, K. (2019). Perfectionism and Identity Processes in Two Domains: Mediation Roles of Worry, Rumination, Indecisiveness, Shame, and Guilt. *Frontiers in Psychology*, 10:1864. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2019.01864>
25. Porfeli, E. J., Lee, B., Vondracek, F. W., & Weigold, I. K. (2011). A multi-dimensional measure of vocational identity status. *Journal of adolescence*, 34(5), 853–871. <https://doi.org/10.1016/j.adolescence.2011.02.001>
26. Serafini, T. E., & Adams, G. R. (2002). Functions of identity: Scale construction and validation. *Identity: an international journal of theory and research*, 2(4), 361–389. https://doi.org/10.1207/S1532706XID0204_05
27. Skorikov, V. B., & Vondracek, F. W. (2011). Occupational identity. *Handbook of identity theory and research / S. J. Schwartz, K. Luyckx, V. L. Vignoles (Eds.)*. Springer Science & Business Media, 2011. P. 693–714. https://doi.org/10.1007/978-1-4419-7988-9_29
28. Steger, M. F., Frazier, P., Oishi, S., & Kaler, M. (2006). The meaning in life questionnaire: assessing the presence of and search for meaning in life. *Journal of counseling psychology*, 53(1), 80–93. <https://doi.org/10.1037/0022-0167.53.1.80>
29. Tapal, A., Oren, E., Dar, R., & Eitam, B. (2017). The sense of agency scale: A measure of consciously perceived control over one's mind, body, and the immediate environment. *Frontiers in psychology*, 8:1552. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2017.01552>
30. Vleioras, G., & Bosma, H. A. (2005). Are identity styles important for psychological well-being?. *Journal of adolescence*, 28(3), 397–409. <https://doi.org/10.1016/j.adolescence.2004.09.001>
31. Waterman, A. S. (1999). Identity, the identity statuses, and identity status development: A contemporary statement. *Developmental review*, 19(4), 591–621. <https://doi.org/10.1006/drev.1999.0493>
32. Weisskirch, R. S. (2019). Grit applied within: Identity and well-being. *Identity*, 19(2), 98–108. <https://doi.org/10.1080/15283488.2019.1604345>
33. Wood, A. M., Linley, P. A., Maltby, J., Baliouisis, M., & Joseph, S. (2008). The authentic personality: A theoretical and empirical conceptualization and the development of the Authenticity Scale. *Journal of counseling psychology*, 55(3), 385–399. <https://doi.org/10.1037/0022-0167.55.3.385>
34. Zhao, X., Lynch Jr, J. G., & Chen, Q. (2010). Reconsidering Baron and Kenny: Myths and truths about mediation analysis. *Journal of consumer research*, 37(2), 197–206. <https://doi.org/10.1086/651257>

Kateryna Akkaya,

PhD Student at the Department of General Psychology,
V. N. Karazin Kharkiv National University,
4, Svobody sq., Kharkiv, Ukraine,
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-9561-7676>

VOCATIONAL IDENTITY RECONSIDERATION AND POSITIVE FUNCTIONING OF STUDENTS: MEDIATION ANALYSIS

The article examines the role of professional identity reconsideration in the system of positive functioning of students and identifies the mediators of their connection. The purpose of the study was to investigate the presence and specificity of the mediating effect of meaning in life, authenticity, and sense of agency in the relationship between career self-doubts and commitment flexibility on one hand, and subjective well-being on the other. The sample consisted of 213 students from various specialties. Psychodiagnostic methods such as the Vocational Identity Status Assessment (VISA-19), Diener's Satisfaction with Life Scale, Scale of Positive and Negative Experience (SPANE), Meaning in Life Questionnaire (MLQ), Purpose in Life and Self-Acceptance subscales from the Scales of Psychological Well-being (C. Ryff), Authenticity Scale (Wood et al., 2008), and The Sense of Agency Scale (Tapal et al., 2017) have been used. As a result of the mediation analysis, it was found that commitment flexibility is a significant (reverse) predictor of meaning in life ($\beta=-0.394$, $p<0.000$, $R^2=0.155$), authenticity ($\beta=-0.319$, $p<0.000$, $R^2=0.102$), and sense of agency ($\beta=-0.293$, $p<0.000$, $R^2=0.086$). Career self-doubts also significantly predict a decrease in meaning in life ($\beta=-0.676$, $p<0.000$, $R^2=0.457$), authenticity ($\beta=-0.521$, $p<0.000$, $R^2=0.272$), and sense of agency ($\beta=-0.494$, $p<0.000$, $R^2=0.244$). In a parallel mediation analysis model, meaning in life was identified as a statistically significant mediator in both cases, showing a reverse effect: -0.211 with a 95% CI $[-1.625; -0.695]$ and -0.337 with a 95% CI $[-2.165; -0.940]$ respectively. It is noted that explaining the non-significant results of mediation for authenticity and sense of agency requires further research.

Key words: vocational identity, positive (optimal) functioning, commitment flexibility, identity reconsideration, subjective well-being, authenticity, meaning in life, sense of agency.

Подано до редакції 30.11.2023